

1.

МИНУВАЧЪТ,

КОЙТО В ОНАЗИ МЪГЛИВА УТРИН

Минувачът, който в онази мъглива мартенска утрин на 1897 година би пресякъл на свой риск площад „Мобер“ или Ла Моб, както го наричаха престъпниците (център на университетския живот още през Средновековието, когато там се събирало студентското множество от Факултета по изящни изкуства на Викас Страминеус или Рю дю Фуар, а по-сетне е бил място за екзекуции на апостоли на свободомислието като Етиен Доле¹), щеше да се озове на едно от малкото места в Париж, пощадени от преобразуванията на барон Осман², сред вонята на преплетените улички, пресечени на две места от булевард „Дьо ла Биевър“, който там все така излизаше от търбуха на огромния град, за да се влее в близката Сена трескаво хриптящ и глистав. От площад „Мобер“, вече пресечен от булевард „Сен Жермен“, се разклоняваше още цяла паяжина от улички като улица „Метр Албер“, улица „Сен Севрен“, улица „Галан“, улица „Дьо ла Бюшри“, улица „Сен Жюлиен льо Повър“, чак до улица „Дьо ла Юшет“, пълни с мръсни странноприемници, чиито съдържатели бяха най-често родом от Оверн, пословично алчни хотелиери, които искаха един франк за първата нощ и четирийсет сантима за всяка следваща (плюс двацет, ако пожелаеш и чаршаф).

Ако после поемеше по улица „Сантон“, горе-долу по средата на улицата, между един публичен дом, прикрит като бирария, и една кръчма, в която заедно с лошото вино само за няколко дребни монети се сервираше и обяд (още тогава това си беше евтино, ала толкова можеха да си позволят студентите от близката Сорбона), по една емпас, или с други думи задънена улица, която още тогава се наричаше емпас Мобер, но преди 1865 се бе казвала улица „Амбоаз“, а години преди това приютяваше един tapis franc (на езика на престъпния свят кръчма, най-долна странноприемница, държана обикновено от някой рецидивист и посещавана от бивши затворници, току-що излезли от тъмницата), а и защото там през 18 век била лабораторията на три прочути отровителки, намерени един ден задушени от изпаренията на смъртносните вещества, които забъркваха в своите казани.

По средата на тази уличка едва се забелязваше витрината на един вехтошар с гръмката табела „Качествени стари вещи“, витрина вече непрозрачна от дебелия слой прах по стъклата, зад които до неотдавна можеха да се видят стоките, изложени в магазина, като всяко стъкло представляваше квадрат със страна двацет сантиметра, захванат в дървена рамка. До витрината би видял постоянно затворена врата, а до шнура на камбанката на звънеца надпис, че собственикът временно отсъства.

Ако вратата се отвореше, а то се случваше рядко, на мъждукащата светлина, която осветяваше преддверието, по малкото зле закрепени лавици и няколкото също толкова паянтови маси влезлият едва-едва би различил купчини от на пръв поглед апетитни предмети, които обаче след по-внимателно вглеждане се оказваха съвсем непригодни за какъвто и да е почтен търговски обмен дори и ако се предложат и на също толкова смешни цени. Такива бяха няколко маши, способни да се почувстват неловко в коя да е камина, един стенен часовник, покрит с олющен син емайл, възглавници с бродерии в някога ярки цветове, поставки за саксии с напукани амурчета, паянтови масички в неопределен стил, кошче за хартии от ръждясала тел, неописуеми пирографирани кутии, ужасни ветрила със седеф, украсени с китайски рисунки, едно огърлие май от кехлибар, елегантни обувки с катарамии с инкрустирани диамантчета, сцепен на две бюст на Наполеон, пеперуди под напукани стъкла, плодове от разноцветен мрамор под някога прозрачен стъклен похлупак, кокосови орехи, стари албуми с непретенциозни акварели на цветя, по някоя рамкирана дагеротипия (която в онези времена дори не изглеждаше стара) – тъй че дори да би попаднал под странното очарование на някой от образците на тези срамни останки от някога запорирани имуществва на семейства в нужда и би се озовал лице в лице с настроения крайно подозрително техен собственик, човек би чул да му искат такава цена, която би накарала и най-извращения почитател на антикварни чудатости да ги разлюби.

И ако по силата на някакво специално разрешение най-накрая посетителят минеше през една втора врата, отделяща вътрешността на магазина от горните етажи на сградата, и се изкачеше по една от онези паянтови вити стълби, които са типични за парижките къщи с фасада, широка колкото входната врата (на местата, където къщите се струпват рамо до рамо), щеше да влезе в обширен салон, пълен не с вехтории като на долния етаж, а със съвсем различни предмети: трикрака

масичка стил ампир, украсена с орлови глави, стенна конзола, подпирана от крилат сфинкс, шкаф от 17 век, махагонова етажерка с добре подредени стотина книги, подвързани грижливо с марокен, едно от така наречените американски писалища, дето се затварят с ролетка и са с множество чекмедженца. И ако минеше в съседната стая, би намерил луксозно легло с балдахин, рустикална етажерка, огъваща се от севърски порцелан, турско наргиле, една голяма алабастрова купа и кристална ваза, а на стената в дъното пана, изрисувани с митологични сцени, две големи платна, изобразяващи музите на историята и на театъра, както и закачени на различни места по стените вълнени наметки на арабски керванджии, и най-накрая поставка за легени с рафт, покрит с тоалетни принадлежности от скъпи материали.

А ако се върне в предния салон, посетителят би могъл да различи седнал на масата пред единствения прозорец, през който се процежда оскъдната светлина от сляпата уличка, един възрастен човек, загърнат с домашна роба, и то само при положение, че посетителят успее да надзърне през рамото му и да го види как пише онова, що се захващаме да четем, а то понякога ще бъде предавано вкратце от Разказвача, тъй че да не отегчава прекомерно Читателя.

Ала Читателят да не очаква от Разказвача да му разкрие, че се е изненадал, разпознавайки героя като някой, за когото вече е споменавано, защото (разказът започва едва сега) до този момент не е бил споменаван никой, а и самият Разказвач не знае кой е тайнственият писател и възнамерява да го разбере (заедно с Читателя), докато те двамината си любопитстват ли любопитстват и следят знаците, оставяни от перото на пишещия по хартията.

2.

КОЙ СЪМ?

24 март 1897

Изпитвам известно неудобство, че започвам да пиша сякаш за да разголя душата си по заповед – о, за Бога, да кажем по внушение – на някакъв германски евреин (или австрийски, все тая). Кой съм? Може би е по-добре да питате по какво се паля, отколкото какво се е случило в живота ми. Кого обичам? Не ми идват наум много любими същества.

Знам, че обичам добрата кухня: само като се спомене „Ла Тур Д’Аржан“ и потръпвам целият. Това любов ли е?

Кого мразя? За малко да кажа евреите, но понеже отстъпвам така угоднически на онзи австрийски (или германски) доктор, явно е, че нямам нищо против проклетите евреи.

За евреите знам само онова, на което ме е научил дядо ми. Те са най-атеистичният от всички народи, учеше ме той. Според тях в основата на всичко е разбирането, че доброто трябва да дойде тук, а не в отвъдното. Затова единственото, към което се стремят, е да завоюват този свят.

Детските ми години минаха под сянката на техния призрак. Дядо ми разказваше как очите им те следят навсякъде, как се преструват до посиняване, за мазните им усмивки, за хиенските им джуки, вдигнати над зъбите, за лепкавите им покварени скотски погледи, за гънките между носа и устните им, издаващи постоянна загриженост и издълбани от омраза, за носа им като клюн на птица от топлите страни... А очите, ах, очите... Играят трескаво, зениците с цвят на препечен хляб издават болен черен дроб, повреден от соковете на осемнайсетвековната омраза, а наоколо хиляди бръчици, които стават все по-дълбоки с възрастта, така че още на двацет години юдеят изглежда повехнал като старец. Когато се смее, подпухналите му клепачи почти се затварят, като оставят едва забележима цепнатина, признак на вероломство, казват едни, или на похот, уточняваше дядо... А когато пораснах и можех да разбирам повече, той ми припомняше, че освен суетен като испанец, невеж като хърватин, алчен като левантинец, неблагодарен като малтиец, нахален като циганин, мръсен като англичанин, мазен като калмук, високомерен като прусак и клюкар като жител на Асти, евреинът е прелюбодеец, понеже е постоянно разгонен – това е заради обрязването, заради което се възбужда по-лесно, а и заради чудовищната несъразмерност между телосложението му на джудже и огромния му обрязан член.

Години наред всяка нощ сънувах евреи.

За късмет никога не съм срещал никого от техните освен курвето от торинското гето, когато бях още момче (но и две думи не съм разменил с нея), и австрийския (или германския, все тая) доктор.

Германци познавах и дори съм работил за тях: най-долното възможно стъпало на човешкия род. Един германец произвежда средно двойно повече изпражнения от един французин. Налице е свръхактивност на червната за сметка на мозъчната им дейност, което показва колко нисши във физиологическо отношение са те. Във времената на варварските нашествия германските орди оставяли по пътя си невероятно големи количества фекална маса. От друга страна, дори през миналите векове всеки френски пътешественик веднага разбирал кога е пресякъл границата с Елзас по ненормалната големина на изпражненията, оставени покрай пътя. И да е само това: за германеца е типична бромидрозата, тоест отвратителната воня на пот, и доказано е, че урината на германеца съдържа двацет на сто азот, а на другите раси само петнайсет.

Германецът живее в състояние на нещо като постоянно червно неразположение, причинено от излишъка на бира и на свинските наденици, с които се тъпче. При единственото ми пътуване до Мюнхен една вечер ги видях в едно от онези заведения, приличащи на неосветени катедрали, задимени като английско пристанище, вонящи на свинска мас и сланина, а те двама по двама, той и тя, сплели ръце около халбите бира, големи колкото да напоят цяло стадо едър рогат добитък, прилепили нос до нос в животински любовен диалог като на душещи се кучета, и се смеят гръмко и грубиянски, изпаднали в смутно гърлено веселие, лъщящи от някаква постоянна мазнина по лицата и крайниците си, подобна на зехтина по кожата на атлетите от Античността.

На устата им е все техният Geist, ще рече дух, но е духът на гадната им бира, от която затъпяват още от малки, което обяснява и защо отвъд Рейн никога не се е раждало нещо интересно в изкуството освен някои картини с отблъскващи мутри и поезия, отегчителна до смърт. Да не говорим за музиката им: нямам предвид само олелията на гробовния им Вагнер, дето сега видиотява и французите, а, доколкото съм могъл да ги чуя, също и произведенията на техния Бах, лишени от всякаква хармония, студени като зимна нощ, както и на онзи Бетовен, чиито симфонии били тържество на грубиянщината.

Прекаляването с бира не им позволява да придобият дори най-бегла представа за собствената си простащина, но най-хубавото на тази простащина е дето не се срамуват от факта, че са германци. Взели са

на сериозно един разпътен монах чревоугодник на име Лутер (ама как може да се ожениш за монахиня?) и то само защото е развалил Библията, като я превел на техния език. Кой беше казал, че са злоупотребили с двата най-важни наркотика в Европа, алкохола и християнството?

Мислят се за дълбокоумни, защото езикът им е неясен, няма точността на френския и никога не казва това, което би трябвало, поради щото германецът никога не знае какво иска да каже – и взима тази несигурност за дълбокомислие. С германците е като с жените, никога не стигаш до дъното. За беда дядо ми – няма нищо чудно, нали си беше австриец – ме накара да уча този неизразителен език, който като четеш на него, трябва трескаво да търсиш с поглед глаголите, а те никога не са там, дето би трябвало да бъдат. И така, намразих този език, както и йезуита, който идваше да ми го преподава, като ме биеше с пръчка по пръстите.

Според написаното от онзи Гобино за неравенството на расите изглежда, че ако говориш лоши неща за друг народ, то е, защото смяташ твоя собствен за по-висш. Нямам предразсъдъци. Откакто станах французин (и съм си наполовина французин по майка), разбрах какви мързеливци, какви мошеници, какви злобари, какви завистливци и горделивци извън всякаква мяра са те, до такава степен, та да си мислят, че който не е французин, е дивак, неспособен на усъвършенстване. Разбрах обаче, че за да накараш един французин да се съгласи с някой недостатък на своите съплеменници, е достатъчно само да кажеш нещо лошо за някой друг народ, например „ние поляците имаме този или онзи недостатък“, и понеже не искат да останат по-назад в нищо, дори в лошото, французите веднага отвърщат „о, не, тук във Франция е още по-зле“ и после се почва едно плюене на французите и така докато не се усетят, че си им погодил номер.

Не обичат себеподобните си дори когато извличат полза от тях. Няма нищо по-невъзпитано от френския кръчмар, който сякаш мрази клиентите си (и май е вярно) и искрено желае да ги няма (но не е така, защото французинът е много алчен). *Ils grognent toujours* . Опитайте се да ги помолите за нещо: *sais pas, moi* , и издуват устни, като че пърдят.

Зли са. Убиват от скука. Това е единственият народ, който дълги години е успявал да убеди гражданите си да си режат взаимно главите, добре

че Наполеон отклонил бесовете им към други раси и ги пратил в стройни редици да рушат Европа.

Гордеят се, че държавата им, казват те, е могъща, но не спират да се опитват да я разбият: никой друг като французите не го бива повече да прави барикади по всеки повод и при всеки повей на вятъра, често без да знаят защо, просто увлечени на улицата от поредния разбойник. Французинът не знае какво иска – освен че не иска това, което има. А за да го изрази, непрекъснато пее песни.

Въобразяват си, че целият свят говори френски. Случи се преди десетина година с онзи Люка3, гениален човек, трийсет хиляди ръкописни документа, всичките фалшиви, върху откраднатата хартия, изрязана от форзаците на стари книги в Националната библиотека, имитирайки различни калиграфии, макар и не толкова добре, колкото бих ги подправил аз... Продам не знам колко на оня идиот Шал4 (казват, велик математик и член на академията на науките, ама голям глупак). Та не само тоя, ами и други негови колеги академици от академията на науките да повярват, че Калигула, Клеопатра и Юлий Цезар били писали писмата си на френски, а Паскал, Нютон и Галилей си пишели един на друг на френски, макар и децата да знаят, че по онова време учените са си пишели на латински. Френските учени глави нямали ни най-бегла представа, че другите народи пишат на езици, различни от френския. Освен това във фалшивите писма се твърдяло, че Паскал бил открил земното притегляне двайсет години преди Нютон, което било достатъчно да заслепи натъпканите до гуша с национална надутост професори от Сорбоната.

Може пък тяхното невежество да е заради скъперничеството им – националния порок, който те взимат за добродетел и го наричат пестеливост. Само в тази страна може да се напише цяла комедия, посветена на един скъперник. Да не говорим за татко Гранде.

Скъперничеството личи по техните прашасали апартаменти, по никога несменяните тапети, по ваните им от памтивека, по витите им стълби от хлопащи дъски, тъй че да се възползват скъпернически от всяка педя пространство. Кръстосайте французин с евреин (най-добре от немски произход) и ще получите каквото имаме сега, Третата република...